

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
Відділення історії та методології освіти, науки і техніки АНВО України
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
Інститут педагогіки і психології
Кафедра педмайстерності та освітніх технологій
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
Управління культури Тернопільської ОДА
Науковий освітньо-мистецький центр Надзбруччя «Мелос»
Теребовлянського коледжу культури і мистецтв Тернопільської області

ПЕРШІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ

присвячені 80-річчю діяльності Теребовлянського коледжу культури і мистецтв (1940-2020)
за темою: „Освітній культурно-мистецький простір: минувшина, сьогодення, перспективи”

12 червня 2020 р.

Матеріали доповідей

Редколегія:

Баньковський А.М., заслужений працівник культури України, доцент Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ТНПУ) ім. В. Гнатюка

Богоніс П.М., кандидат історичних наук

Губ'як В.Д., (відповідальний редактор-упорядник), кандидат історичних наук, доцент, викладач-методист вищої категорії Тербовлянського коледжу культури і мистецтв (ТККіМ)

Гринчук І.П., кандидат педагогічних наук, доцент ТНПУ ім. В. Гнатюка

Бойко М.М., кандидат педагогічних наук, доцент ТНПУ ім. В. Гнатюка

Ванюга Л.С., кандидат мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв України, професор ТНПУ ім. В. Гнатюка

Водяний О.Б., кандидат мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв України, доцент ТНПУ ім. В. Гнатюка (заступник відповідального редактора)

Габрук З.В., заслужений працівник освіти України, викладач-методист вищої категорії ТККіМ

Губ'як Д.В., заслужений артист України, доцент ТНПУ ім. В. Гнатюка

Майовський П.С., заслужений працівник культури України, викладач-методист вищої кат. ТККіМ

Мечник М.П., заслужений працівник культури України, старший викладач ТККіМ

Пилипчук О.О., кандидат історичних наук, старший викладач Державного університету інфраструктури і технологій

Стельмащук З.М., кандидат педагогічних наук, доцент ТНПУ ім. В. Гнатюка

Смоляк О.С., доктор мистецтвознавства, професор ТНПУ ім. В. Гнатюка

Ткачук В.Є., кандидат юридичних наук, професор Рівненського інституту Київського університету права НАН України (м. Київ)

Хім'як В.А., народний артист України, професор ТНПУ ім. В. Гнатюка

Рецензенти: **Пилипчук О.Я.**, доктор біологічних наук, професор, академік АНВО України;
Кондрацька Л.А., доктор педагогічних наук, професор ТНПУ ім. В. Гнатюка;
Янкович О.І., доктор педагогічних наук, професор ТНПУ ім. В. Гнатюка.

Перші наукові читання, присвячені 80-річчю Тербовлянського коледжу культури і мистецтв (1940-2020) за темою: „Освітній культурно-мистецький простір: минушина, сьогодні”. Мат. читань, 12 травня 2020 р., м. Тербовля: «Мелос», 2020. – Тернопіль: Осадца Ю.В., 2020. – 168 с.

У збірнику публікуються матеріали, підготовлені професійними науковцями та окремими спеціалістами, в яких висвітлюються найбільш актуальні проблеми історії та методології освіти, педагогіки, науки, культури і мистецтва в Надзбруччі та Україні, а також результати магістерських, дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня магістра, кандидата історичних наук.

Дослідження історії та методології, технології освіти, краєзнавчо-культурологічні культурно-мистецькі, фольклорно-етнографічні читання «Минушина, реалії і перспективи», присвячені 80-річчю діяльності ТККіМ: Мат. Наукових Читань. Тербовля 14 травня 2020 р. – Київ–Тернопіль–Тербовля, 2020. – 166 с.

© В.Д. Губ'як, 2020
© НАНВО України, 2020
© Центр /лабораторія/ досліджень «Мелос» ТККіМ, 2020
© ФОП Осадца Ю.В., 2020

2. Оксана Ратушняк. У Драмтеатрі студенти зіграють дипломну виставу “Антракт”// Інтернет ресурс: <http://valova.te.ua/2014/04/u-dramteatri-studenty-zihrayut-antrakt-abo-nepzystojna-nazva/>

3. Алла Сердюк. Студенти вшанували пам'ять Кобзаря виставою Інтернет ресурс: <http://valova.te.ua/2014/05/studenty-vshanuvaly-pamyat-kobzarya-vystavoyu/>

4. Марія Богданович. “Розпусник” на малій сцені Тернопільського театру// Інтернет ресурс: <http://tnpu.edu.ua/news/170/>

5. Валентина Семеняк. А ви готові бути променем світла, коли довкола влада темряви? <http://svoboda.te.ua/a-vy-gotovi-buty-promenem-svitla-koly-dovkola-vlada-temryavy/>

<https://www.facebook.com/watch/?v=460746477708885>

ГУБ'ЯК ДМИТРО ВАСИЛЬОВИЧ

(Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка)

ГУБ'ЯК ДМИТРО ВАСИЛЬОВИЧ народився 18 березня 1982 р. в місті Тереховля Тернопільської області.

Навчався ЗОШ №1. (дев'ять кл., екстернатно повну середню освіту та ДМШ (студія «Кобзарик») м. Тереховля, I-й курс Тернопільського державного музичного училища ім. С. Крушельницької, Львівську державну музичну академію ім. М.В.Лисенка (магістратуру та аспірантуру).

Заслужений артист України, доцент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Керівник ансамблю бандуристів ТНПУ ім. В. Гнатюка.

Викладач Тернопільського музичного коледжу ім. С. Крушельницької. Актор Тернопільського академічного драматичного театру ім. Т. Шевченка. Соліст-бандурист, композитор, виконавець на бандурах київського та харківського типу. Лауреат Всеукраїнських та міжнародних конкурсів.

Займається дослідженням проблем історії виконавства на бандурі, еволюції конструкції інструмента та вивчає проблеми інтерпретації музичних творів на бандурі.

Дмитро ГУБ'ЯК (м. Тернопіль)

ТАМАРА ДІДИК : СПІВАЧКА ТА ПЕДАГОГ

Народна артистка України Тамара Дідик передусім є талановитою оперною співачкою, а окрім цього ще й чудовим педагогом. Завдяки своєму вродженому таланту та навчанню у Одарки Бандрівської, небоги та улюбленої учениці славнозвісної Соломії Крушельницької, Тамара Дідик змогла реалізувати себе у обох цих якостях.

У статті ми детальніше розглянемо саме педагогічну діяльність Т. Дідик.

Метою дослідження є характеристика діяльності Тамари Дідик як співачки та педагога, а також її вплив на формування молодого когорти митців.

Саме тому **актуальним** є аналіз особливостей її педагогічної діяльності, яка в своїй основі опирається на педагогічні методи О. Бандрівської, що на нашу думку, дасть змогу краще зрозуміти значущість і практичну дієвість виконавсько-педагогічних принципів вокальної школи Соломії Крушельницької.

Дослідженням мистецької постаті Т. Дідик займалися такі науковці як М. Жишкович [12], С. Вишневецька [5], авторами статей у періодичних виданнях стали М. Головащенко [7], М. Стефанович [16], Я. Гоян [8], П. Романок [14], Р. Гнедаш [6]. Проте детального дослідження педагогічної методи Тамари Дідик досі проведено не було.

Дідик Тамара Софронівна народилася 17. 09. 1935 р. в м. Ланівці, Тернопільської обл.) – оперна співачка (лірико-драматичне сопрано), народна артистка УРСР (1975 р.), професор кафедри оперного співу ЛНМА ім. М. Лисенка [2].

В 1955 р. закінчила Львівське державне музичне училище, у 1960 р. закінчила Львівську державну консерваторію ім. М.В. Лисенка. Мистецтво співу Тамара Дідик опановувала у класі О. Бандрівської, яка, в свою чергу, вдосконалювала вокальну майстерність у С.А. Крушельницької в 1928-29 роках в Мілані, та Віареджо, а також була небогою С. Крушельницької [1].

Будучи студенткою консерваторії, Т. Дідик працювала артисткою Львівського драматичного академічного театру ім. М. Заньковецької (1957-1959 рр.), а у 1960-1993 рр. – провідна солістка Львівської опери. У її репертуарі 52 оперні партії.

У 1960-1989 рр. Т. Дідик була учасницею усіх декад українського мистецтва у містах колишнього Радянського Союзу. Представляла українське мистецтво у Франції, Фінляндії, Польщі, Німеччині, Канаді, США. В 1991 р. – брала участь у святково-урочистих концертах у Нью-Йорку, Джерсі-Сіті, Ньюарку, Чикаго. Нагороджена 45 почесними грамотами.

У 1966 р., після виступу в Києві в партії Маргарити в опері «Фауст» Ш. Гуно, отримала звання Заслуженої артистки України, а у 1975 р., після виступів у Києві та Москві в ролі Мирослави в опері «Золотий обруч» Б. Лятошинського і в партії Ельвіри в опері «Ернані» Д. Верді, отримала звання Народної артистки Української РСР.

З 1989 року Т. Дідик є педагогом Львівської консерваторії ім. М. Лисенка – працює зі студентами вокальної кафедри та на кафедрі народних інструментів з бандуристами-вокалістами [5, с. 150].

З 2004 р. – доцент кафедри народних інструментів [3].

Протягом 1960-1991 років численні відгуки на оперні спектаклі та концертні виступи Тамари Дідик публікують вітчизняні та зарубіжні газети. Найяскравішим прикладом можуть слугувати статті М. Головащенко [7], М. Стефановича [16], Я. Гояна [8], П. Романюка [14], Р. Гнедаш [6].

Голос Т. Дідик характеризували як «м'який, приємний, соковитий», а головний диригент Львівської опери Юрій Луців відмітив широту діапазону і відсутність боязні «ризикованих верхів». Неодноразово відзначалася надзвичайна музикальність, акторські здібності, те, що «у творенні образів вона йде від почуттів», пластична краса рухів, приваблива безпосередність та щирість [13].

Тамара Софронівна завжди з повагою, теплотою і вдячністю згадувала свою вчительку, Одарку Карлівну Бандрівську, її непересічне музичне обдарування, працелюбність, людяність та талант педагога. О. Бандрівська належить до когорти корифеїв львівської вокальної школи середини ХХ ст. як носій виконавських та педагогічних традицій Соломії Крушельницької [15, с. 102].

Тож не дивно, що у своїй педагогічній діяльності Тамара Дідик опиралася в першу чергу на особливості вокальної школи свого викладача, О. Бандрівської.

В класі Т. Дідик робота зі студентом розпочиналася зі знайомства з його вокальними здібностями, особливостями діапазону, тембральними характеристиками голосу, особливостями характеру. Варто відзначити виняткову доброзичливість Тамари Софронівни у спілкуванні зі студентами, підтримку, заохочення, підкреслення саме позитивних якостей голосу починаючого співака.

У доборі репертуару Тамара Дідик, як і О. Бандрівська, дотримувалась принципу, що співак повинен обов'язково починати з італійської та німецької класики [4, с. 24.], все ж доповнюючи це правило використанням перлин української народної пісенності. Особливо це стосувалося формування репертуару для співаків-бандуристів, студентів народного відділу ЛНМА ім. М.В. Лисенка.

Підбір репертуару, як і вправ для розвитку голосу, завжди відбувався із урахуванням регістрових можливостей діапазону голосу студента. Вправи і репертуар співака підбирався таким чином, щоб не виходити за межі діапазону вільного звучання голосу, особливо на початковому етапі навчання. Основна увага акцентувалася на опануванні середнім регістром голосу з поступовим розширенням діапазону в верхньому та нижньому регістрі. Тамара Софронівна підкреслювала, що співак ніколи не повинен виходити за межі можливостей і природи свого голосу.

Важливу роль у розучуванні вокального твору на початковому етапі відіграє свідоме засвоєння музичного і літературного тексту. Тамара Софронівна завжди вимагала досконалого

знання змісту творів, адже поетичний текст тісно пов'язаний з музикою. Виконавець повинен «вжитися» в образ, стати його частиною і реагувати на найтонші зміни настрою у творі (як у вокальній мелодії, так і в фортепіанному супроводі).

Особливу увагу в роботі зі студентами Тамара Софронівна надавала вправам для постановки голосу – кожне заняття розпочиналося із розспівок. У своєму навчальному посібнику на основі уртекстів О. Бандрівської вона подає багато вправ для розвитку вокальної техніки з методичними рекомендаціями до них [10].

Тамара Софронівна наголошувала: «Правильний спів – лікує!»

Розглянемо основні методичні засади Т. Дідик та її рекомендації до виконання вправ.

У розвитку співацьких голосів Тамара Софронівна дотримувалася принципу «від ліризму до драматизму, від кантилені до техніки», саме тому велика увага приділялася в першу чергу роботі над плавністю звуковедення. При цьому обов'язковою умовою завжди була чітка і правильна вимова та економне витрачання дихання. При співі вправ викладач стежив за збереженням співацької позиції до кінця фрази, звучання голосних повинно бути однотембровим, без так званої «строкатості».

У виконанні більш технічних, рухливіших вправ педагог вимагає чіткості й ритмічної організованості. Для ясності дикції необхідно швидко і чітко вимовляти приголосні. Робота артикуляційного апарату, як і міміка, повинні бути природними, красивими. Артикуляційний апарат повинен бути вільним, щоб співак міг швидко вимовляти приголосні, не порушуючи співацької позиції голосних. Вірно сформована голосна знаходить резонанс у головному і грудному резонаторах.

Загалом у праці Т. Дідик подано досить багато вправ на *legato*, гнучкість звуковедення та вирівнювання голосу. І це не дивно, адже основою італійської школи *bel canto* було досконале володіння *legato* у поєднанні зі співочою кантиленою, як запорука збереження співацького голосу на довгі роки [10].

В методичній праці Т. Дідик знаходимо також вправи для поєднання прийомів *legato* і *staccato* з різними динамічними відтінками, вправи для засвоєння прийому філірування, для вироблення тривалого дихання, для розвитку гнучкості та рухливості голосу.

Володіння усіма градаціями сили звуку є ознакою хорошої вокальної школи та високої професійної майстерності. Уміння володіти спокійним, рівномірним співацьким диханням, свободою голосоведення, головним резонатором є свідченням певної технічної підготовки, яка виробляється в процесі тривалої роботи.

Кожен професійний співак повинен володіти також вмінням виконувати мелодичні прикраси – мелізми. Тому в праці Тамари Софронівни знаходимо вправи для виконання мордентів та групетто, що поєднуються з прийомом філірування звуку.

Завдяки вмілому використанню комплексу вправ під керівництвом Тамари Софронівни, молодий співак розвивається природньо і поступово, а питання «перехідних нот» не постає взагалі.

Надзвичайно важливим у розвитку вокальних здібностей є питання дихання. Багато уваги особливостям співацького дихання в своїй роботі присвячувала і Тамара Дідик. Фундаментальним принципом співацького дихання є природність, невимушеність, активність та свобода від затиснень. Безпосередньому вдиху співака передують правильне положення корпусу і стан співочої готовності. Вдих повинен бути легким, безшумним. Повітря має потрапляти в легені обома каналами – носом і ротом. Таким чином легені наповнюються повітрям набагато швидше і повніше.

Зі співочим диханням тісно пов'язаний кантиленний спів. Тамара Софронівна наголошувала: «Починати фразу потрібно так, ніби продовжуєш співати, а завершувати її, ніби будеш співати далі» [9].

Тамара Софронівна ніколи не встановлює міри відкриття рота, тому що вона визначається відчуттям свободи та природності. Щелепа повинна рухатись вільно, не затискуючись. У Соломії Крушельницької ми знаходимо ті ж настанови: «Головне в моїй методі співу є діафрагма, свобода горла, опертя звука в масці, чиста інтонація і точне атакування кожної ноти...» [11].

Саме пошук «правди» є одним із найважливіших принципів, на які опиралася Т. Дідик у своїй творчій, а згодом і у педагогічній діяльності. У тембрі голосу, в нюансах, в трактуванні художнього образу, у виконавській інтерпретації – всюди вона шукала «правду» і спонукала до такого пошуку своїх учнів.

Володіючи чудовим голосом, педагог ніколи не намагається переконати учнів наслідувати її «наосліп», копіювати. Завдяки величезному сценічному досвіду, глибокому розумінню всіх технічних тонкощів та виконавських прийомів Тамарі Софронівні вдається дуже доступно, яскраво і переконливо передати основну ідею твору, налаштувати студента на концертне виконання, а її коментарі та настанови допомагали краще вжитися в роль, зрозуміти характер персонажу, яскравіше передати художній образ твору. Тамара Софронівна навчає вмінню бути собою, зберігати власну індивідуальність.

Тамара Софронівна Дідик виховала понад 30 випускників, які працюють солістами в оперних театрах, у філармоніях, викладачами музичних навчальних закладів України та Європи.

Висновки. Отже, основні педагогічні принципи роботи Тамари Дідик над голосом та вокальними здібностями в першу чергу спираються на досвід О. Бандрівської та С. Крушельницької. Прослідковується також зв'язок із методичними засадами корифеїв Львівської вокальної школи О. Мишуги та В. Висоцького.

Успіх педагогічної діяльності Тамари Софронівни Дідик зумовлюється особистим обдаруванням, сценічним досвідом, глибоким розумінням методики викладання вокалу, ґрунтовним знанням різноманітних музичних стилів, досконалим володінням голосовим апаратом і загальним комплексом акторського арсеналу.

Дуже важливо зберігати і примножувати співочі традиції та методичні напрацювання Тамари Дідик, як послідовниці школи Соломії Крушельницької та Одарки Бандрівської, поширюючи їх серед молодого покоління співаків, адже це є запорукою збереження високого рівня співацької культури в Україні сьогодні, та її розквіту в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. <http://conservatory.lviv.ua/kafedry/academic-singing-department/istoriya-kafedry-solnoho-spivu-v-imenah/>
2. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=26398
3. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=40253
4. Бандрівська О. Науково-методичні праці, статті, рецензії / Ред.-упоряд. Р. Мисько-Пасічник. – Львів: Априорі, 2002. – С. 24.
5. Вишневецька С. Виконавська та педагогічна діяльність співачки Тамари Дідик // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : Плай, 2004. – Вип. VII. – С. 146–155.
6. Гнедаш Р. Зустріч з Пушкіним і Чайковським // Радянська Буковина. – 1983. – 10.06.
7. Головащенко М. Спектакль – завжди свято // Культура і життя. - 1965. - 24.06.
8. Гоян Я. Соло квітучого саду. Львівські співці // Наука і культура. - К., 1968.
9. Губ'як Д. Приватний архів. Архів неупорядковано.
10. Дідик Т. Вправи для постановки голосу і розвитку вокальної техніки. На основі уртекстів доцента Львівської консерваторії Одарки Бандрівської. / [авт.-упоряд. Т. Дідик]. – Львів – «Край», 2003. – 59 с.
11. Дідик Т. Рукопис О. Бандрівської. – Приватний архів.
12. Жишкович М. Львівська вокальна школа другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. : дис. ... канд. мистецтвозн. : 17.00.03 / Мирослава Жишкович. – Львів, 2006. – 244 с.
13. Паламарчук О. До відкриттів // КіЖ. 1985, 29 верес.
14. Романюк П. Промінь душі. Творчий портрет // Вільна Україна. – 1975, 6 черв.